

OTİZMİ OLAN ÇOCUKLARIN İZLEME ÇALIŞMALARINI GÖZDEN GEÇİRME

Melda Akçakın*

ÖZET

Amaç: Otizm tanısı konmuş çocuklarla yapılan araştırma bulguları incelendiğinde bu çocukların topluma uyum sağlamak ve bağımsız bir birey olarak yaşamakla, diğer bireylere bağımlı ve ağır özürli olarak kalmak arasında geniş bir yelpazede yer aldıkları görülmektedir. Bu farklılıkların nereden kaynaklandığına, iyiye ya da kötüye gitmelerine neden olan değişkenlere yanıt bulmak amacıyla, otistik bozukluk gösteren çocuklarla yapılan izleme çalışmaları gözden geçirilmiştir. **Yöntem:** Bu amaçla 1956-2000 yılları arasında yayınlanan izleme çalışmaları incelenmiştir. **Sonuç:** İzleme çalışmaları zeka düzeylerinin normal ya da normale yakın ve dil gelişiminin 5-6 yaştan önce dil gelişiminin olmasının geleceği olumlu yönde etkilediğini, ancak iyiye gidiş için bu özelliklerin de yeterli olmadığını göstermiştir. **Tartışma:** İzleme çalışmalarından elde edilen bulgular ve iyiye gidiş etkileyecek olası değişkenler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Otizm, çocuklar, izleme.

SUMMARY: FOLLOW-UP OF AUTISTIC CHILDREN: A REVIEW

Objective: Research on autistic children indicates to the fact that these children take place on a spectrum with severe disability and complete dependence on one end and independent adjustment to society on the other. Review of the literature on autism aims to point out reasons for this difference and variables affecting outcome. **Method:** Follow-up studies between years 1956-2000 have been reviewed. **Results:** Studies have referred to normal intelligence and development of speech before age 5 to be two factors associated with although not sufficient for good outcome. **Conclusion:** Findings of follow-up studies and variables affecting outcome have been discussed.

Key words: Autism, children, follow-up

GİRİŞ

Erken bebeklik otizminin 1943 yılında Leo Kanner tarafından tanımlanmasından bu yana, otizm çocuk psikiyatrisinin en popüler ve üzerinde en çok araştırma yapılan konularından birisi olmuştur. Yalnızca bu konuyla ilgili yayınları içeren iki dergi yayımlanmaktadır (Journal of Autism and Developmental Disorders ve Autism). Ayrıca çocuk psikiyatrisi, yetişkin psikiyatrisi, klinik psikoloji ve gelişim psikolojisi dergilerinde de otizmle ilgili yayınlar yapılmaktadır. Bu yayınların içeriğine bakıldığında özellikle tanı koyma, sınıflandırma, etyoloji, tedavi, dil gelişimi gibi alanlarda çok sayıda araştırma olmasına karşın, izleme çalışmalarının oldukça az sayıda olduğu görülmektedir. 1989 da Szatmari ve arkadaşları otizmde izleme çalışması olarak 28 makale saptanabildiğini, 1997 de Howlin, 1956 'dan 1995 yılına kadar otizmde yetişkinlik dönemini kapsayan 17 izleme çalışması olduğu-

nu bildirmişlerdir.

Otizm tanısı konulan çocukların izleme çalışmaları incelendiğinde, bu bireylerin topluma uyum, bir meslek sahibi olma ve geçimlerini sağlamayla, ağır özürli, diğer bireylere bağımlı olarak yaşama arasında geniş bir yelpazede yer aldıkları görülmüştür. Bu farklılıklar nereden kaynaklanmaktadır, çocukların daha iyiye gitmelerini sağlayan ortak etkenler ve değişkenler var mıdır sorularına yanıt bulmak amacıyla, bu yazıda otistik bozukluğu olan çocukların izleme çalışmaları gözden geçirilmiştir.

Çocukluktan Yetişkinliğe İzleme Çalışmaları

Bu konudaki öncü çalışmalar, Eisenberg ve Kanner (1956) ve Eisenberg (1956) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmalarda ortalama yaşları 15 olan 63 otistik çocuk 9 yıl izlenmiştir. Grubun %27 sinin kendisini yönetebilecek durumdan daha iyiye doğru bir gelişim gösterdiği bulunmuştur. Dil gelişimi olmayanların ya da dil gelişimini daha

* Doc. Dr. Klinik Psikolog., Ankara Üniv. Tıp Fak. Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Otistik Çocuklar Tanı Tedavi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara

sonra kaybedenlerin gidişinin kötü olduğu bildirilmiştir. Ayrıca 5 yaşına kadar konuşmaya başlamanın gelişmeyi olumlu yönde etkilediği vurgulanmıştır. Konuşan çocukların %50 si, kendisini yönetebilecek durumda, iyi durum arasında yer alırken, konuşmayanların yalnızca %3 ünün bu grup içinde yer aldığı belirtilmiştir. Bu çalışmada psikiyatrik tedavi ile klinik gidiş arasında korelasyon gösterilememiştir. Bununla birlikte yazarlar, anababanın ve okulun çabalarının, çocukların gelişmelerinde ve iyileşmelerinde önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Kanner (1971) ile, Kanner ve arkadaşları (1972) izleme çalışmalarını yayınlamaya devam etmişler ve 20-30 yaş arasındaki 56 otizm tanısı konuşmuş çocuğun 11 inin normal etkinlikte bulduklarını, ve bir meslek sahibi olduklarını bildirmişlerdir. Otizmin sonucunu önceden kestirmeye yarayan güvenilir ipuçları var mıdır sorusuna yanıt arandığında, araştırmacılar önceki çalışmalarında (Eisenberg ve Kanner 1956, Eisenberg 1956) saptadıkları 5 yaşından önce konuşmaya başlamanın önemini, bu grupta da dikkati çektiğini ve iyiye doğru giden 11 otistik çocuğun hepsinin 5 yaşından önce konuştuğunu bulmuşlardır. Diğer önemli bir bulgu da, bu çocukların hiç birinin devlet hastanesinde ya da kurumda kalmayıp ailelerinin yanında büyümesidir. Ancak, bu çocuklar gibi, ailelerinin yanında yetiştikleri halde, olumlu yönde gelişmeyen otistik çocuklar da vardır. Buna karşın, kurum ya da devlet hastanesinde kalanlarda şaşkıncı bellek yıkımları, nesne ilişkilerinin kaybı ve içe kapanma gözlenmiştir. Diğer bir deyişle, bu değişkenler de geleceği yordamada yeterli değildir.

Diğer bazı çalışmalarda da otistik çocukların bir kısmının normal ya da normale yakın işlev gösterdiği bulunmuştur. Creak, 1963 yılında, gözden geçirdiği 100 olgudan 17 sinin düzeldiğini ya da anlamlı gelişme gösterdiğini ve normal okullara devam ettiklerini saptamıştır. Düzeltme görülen olguların 9 u analitik yöntemle tedavi edilirken, 8 ine danışmanlık yapılmıştır. Bu gruptaki 40 çocuk, özel eğitim okullarına devam ederken, diğer 43 çocuk ise, ağır zeka özürlü olarak bir kurumda sürekli kalmıştır.

Brown (1963), 9 yaşın üzerindeki 129 çocuğu izlemiştir. Grubun %59 unun, toplumla başedebilecek düzeyde öğrenebildiğini bildirmiştir. Bu çalışmada çocukların 109 u tedavi programlarına katılmıştır. Bu çocukların %36 sı normal okula giderken, diğerleri zeka özürlülerin devam ettiği okullara gitmişlerdir. Başlangıçta, gidişinin kötü olacağı düşünülen 5 çocuk, daha sonra da özel bakıma alınmıştır. Tedavi edilmeyenlerin hiçbiri normal düzeyde değerlendirilememekle birlikte, yaşantılarını sürdürecektir kadar yeterli bir uyum sağlamışlardır.

Yukarıda sözü edilen araştırmalar ve olgu örnekleri, klinik olarak betimlemelere ve hastane kayıtlarının gözden geçirilmesine dayandıkları ve istatistiksel olarak objektif analizler yapılmadığı için eleştirilmiştir (Freeman ve Ritvo, 1982). Ancak, kontrol grubu olan, istatistik analizlerin yapıldığı ileriye yönelik ve tanının belli ölçütlere göre konduğu çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. 5-15 yaşlarındaki 63 otistik çocuğun değerlendirildiği kontrollü bir çalışmada en çarpıcı bulgular olarak, 5 yaş öncesinde konuşmanın olmaması, zeka testi uygulanamaması ya da zeka bölümü (ZB) nün 60 in altında olması, geleceği olumsuz yönde etkilemede en önemli değişkenler olarak bulunmuştur. Ayrıca bu çalışmada ZB leri en düşük olan otistiklerin gidişlerinin en kötü olduğu bildirilmiştir. Okula gitme süresi (en az iki yıl düzenli okula gitme) geleceği olumlu yönde etkileyen diğer önemli bir değişkendir. Araştırmadaki çocukların çoğu çok çeşitli yöntemlerle tedavi edilmiştir. Ancak, tedavi şekliyle gidişin türü arasında yordayıcı bir ilişki bulunamamıştır (Rutter ve Lockyer 1967, Rutter ve ark. 1967).

Lotter (1974a, 1974b) da konuşma ve ZB nin birlikte, gelecek için en iyi ilişkiyi gösterdiğini belirtmiştir. Rees ve Taylor (1975) da ZB 70 in üstünde olmanın geleceği olumlu yönde etkilediğini belirtmekle birlikte, ZB 70 in üstünde olmasına karşın daha sonra başarısız grupta yer alan çocuklardan da söz etmişlerdir. Yazarlar tarafından tek başına, zeka kapasitesinin olumlu gelişme için yeterli olmadığı vurgulanmıştır.

DeMeyer ve arkadaşları (1973) tarafından kont-

rılmıştır. Gruplar arasında, yürümeye ve ilk sözcüklerini söylemeye başlama yaşları yönünden anlamlı fark bulunurken, diğer değişkenler yönünden bir fark saptanmamıştır. Zamanında yürüme ve sözcükleri söylemeye başlama, diğer çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da geleceği (normal okula gitme) olumlu yönde etkileyen değişkenler olarak görülmüştür (Akçakin, 1993).

Son yıllarda otistik çocukların gidişleriyle ilgili daha yüz güldürücü sonuçlar bildirilmeye başlanmıştır. Bu çalışmalar Lovaas (1987), Lovaas ve Smith (1988) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, küçük otistik çocuklarda yoğun tedavinin etkisini incelemişlerdir. Bu çalışmada 4 yaşından küçük çocuklarla çalışılmış, deney ve kontrol grubunun yaş ve zeka yönünden birbirlerine benzer olduğu bildirilmiştir. Deney grubundaki 19 çocukta en az 2 yıl haftada 40 saat teke tek ilişkiye dayalı davranış tedavisi uygulanmıştır. Birinci kontrol grubunda olan 19 çocukla gene teke tek ilişki içinde haftada 10 saatlik davranış tedavisi yapılmıştır. İkinci kontrol grubu ise, 21 denekten oluşmuş, değerlendirilmeleri yapılmış, ancak sözü edilen davranış tedavi programına katılmamışlardır. İzleme çalışmasında yoğun tedavi gören 19 denekten 9 unun (%47) normal birinci sınıfa gittiği ZB nde ortalama 30 puanlık bir artış olduğu, ZB nün 94-120 arasında (X: 107) olduğu bulunmuştur. 8 denegin afazi sınıfına gittiği ve bu çocukların hafif derecede geri olduğu, yalnızca 2 çocuğun (%20) otistik geri çocukların gittiği sınıfta olduğu (ZB < 30) saptanmıştır. Buna karşın kontrol grubunu oluşturan 40 denekten %2 sinin normal sınıfta, %45'inin hafif derecede geri ve yine hafif derecede dil gecikmesi olan sınıfta olduğu, %53 ünün de, ağır derecede geri ve otistik çocukların sınıfına gittiği belirlenmiştir. Kontrol grupları arasında ise fark bulunmamıştır. Deney grubunda 6 yaşında normal sınıfa giden 9 denek 10-19 yaş arasında da (X:14) eğitimlerini sürdürmüşler, zeka ve uyum ölçeklerinde normal sınırlarda bulunmuşlardır. Bunların hiçbirine otizm ya da başka bir bozukluk tanısı konmamıştır. Kontrol grubu deneklerin kötü durumlarını sürdürdükleri bildirilmiştir. Bu çalışma, yöntem ve denek seçimi yönünden bir çok eleştiriye hedef olmuş-

tur (Schopler ve ark. 1989). Bununla birlikte bu yaklaşım birçok ülkede geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Öğretmenler ve anababalar tarafından otizmi olan çocukların davranışlarını olumlu yönde geliştirmek için uygulanmaktadır. (Trevarten ve ark. 1998). Ayrıca bu yöntemin, yoğun davranış tedavi programının uygulandığı, düzelen otizm olgu yayınları da yapılmıştır (Perry ve ark. 1995). 14. IACAPA Kongresinde "Otizmde Terapi ve Gelecek" konulu konferansta iyiye giden vakaların, farklı kliniklerde değerlendirilmesi tartışılmıştır (Howlin 1998). Konunun normale dönüş ya da tam düzelmeye olup olmadığı boyutunda tartışılıyor olması bile tedavi ve eğitim konusunda ne kadar yol alındığını göstermektedir.

Chung ve arkadaşları (1990) Hong Kong'da 66 otistik çocuğu 2-10 yaşlarında izlemişlerdir. Çocukların %58 inin özel okullarda, %21'inin normal okulda, %12'sinin evde olduğu, %4.5'unun ise bilinmediği bulunmuştur. Çocukların yalnızca beşinin ZB 100 ün üstünde, 11 inin 70-100 arasında ve çoğunun zeka özürü sınırı içinde olduğu bildirilmiştir. Bu çalışmada da konuşmaya 5 yaşından önce başlama ve daha yüksek ZB ne sahip olmanın gelecek için en iyi yordayıcı değişkenler olduğu belirtilmiştir.

Japonya'da yapılan bir izleme çalışmasında, 18 yaş ve üstünde olan (X:21.5), hepsi yoğun terapötik kampa ya da terapiye katılan 201 otistik değerlendirilmiştir. 43 ünün para kazandığı bir işte çalıştığı, 11 inin ise, üniversite ya da özel teknik okul öğrencisi olduğu bildirilmiştir. Diğer deyişle olguların 54'ünün sosyal olarak hemen hemen bağımsız yaşam becerileri kazandığı saptanmıştır. Diğer otizm tanısı konanlar ise, ya zeka özürü ve otistikler için oluşturulmuş özel bakım ünitelerinde, ya denetim altında atölyelerde ya da evlerinde bulunmuştur. Bu grubun sosyal gelişmesinin, Japonya'da daha önce yayınlanan çalışma sonuçlarından daha iyi olduğu bildirilmiştir. Yazarlar, bu grubun Japonya'daki "ikinci kuşak otistikler" olduğunu ve çocukluklarında özel ortamlarda geçmişe göre daha iyi eğitilebildiklerini, tıbbi tedavinin yanısıra terapötik kamplara da gittiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmada diğer araştırmalardan çok daha fazla

sayıda çalışan otistiğin olması, son yıllarda Japon ekonomisinin iş gücüne daha fazla gereksinim duymasıyla açıklanmıştır. Bu çalışmada da daha yüksek bir ZB'nün geleceği olumlu yönde etkilediği bildirilmiştir (Kobayashi ve ark. 1992). Bu izleme çalışmasına katılan 187 denek daha sonra davranış özellikleri yönünden CBCL ile değerlendirilmiş, obsesif yönelimler hemen hepsinde yaygın olarak bulunmuştur. Bunun yanı sıra çok çekingen ve ürkek olma, tırnak yeme, tikleri olma, hareketlerinin kontrollü olmaması aşırı yeme, kilolu olma, içe kapanık olma, alay edilme gibi maddelerin sıklıkla işaretlendiği belirtilmiştir. Buna karşın antisosyal davranışlara çok az rastlanmış, psikotik belirtiler, varsanı ve sanrılar olguların çoğunda görülmemiştir (Kobayashi ve Murata 1998).

Zeka Kusuru Olmayan (Yüksek İşlevli) Otistik Bireyleri İzleme Çalışmaları

Rumsey ve arkadaşları (1985) 18-39 yaş arasında olan, 9 u yüksek işlevli, 14 otizmi olan yetişkini değerlendirmişlerdir. Yüksek işlevli otistiklerden ikisi bir yıl ya da daha uzun süre koleje gitmiş, diğerlerinin çoğu diploma alarak ya da almadan liseyi bitirmiştir. Dördünün yeterli olarak çalıştığı bildirilmiştir. Altısının anababasıyla, ikisinin denetim verilen apartmanlarda, yalnızca birinin ise kendi başına oturduğu bulunmuştur. Hiçbirinin evlenmediği, yalnızca birinin arkadaşı olduğu belirlenmiştir. Üçte biri uygunsuz davranışlar göstermiştir. Yedisinin stereotipik davranışları, dördünün obsesif düşünceleri olduğu, hiçbirinin şizofreni belirtisi göstermediği bulunmuştur. Ancak altısında kaygı bozukluğu, ikisinde depresyon saptanmıştır. Düşük işlevlilerin hepsi geç ergenliğe ya da erken yetişkinliğe kadar özel eğitim görmüşlerdir.

1989 yılında yayınlanan bir izleme çalışmasında 16 yüksek işlevli otistiğin 17-34 yaş arasındaki durumları değerlendirilmiştir. ZB'nün 68-110 (X:92) arasında olduğu, 7 sinin üniversiteyi bitirdiği, birinin üniversite öğrencisi olduğu, diğer sekizinin yalnızca özel eğitim gördüğü, sekizinin tam gün çalıştığı, üçünün diğer bireylerle

ilişki gerektiren bir işte çalıştığı bulunmuştur. Dördünün geçmişi bilinmese tümüyle normal zannedilebileceği bildirilmiştir. Birinin evli, dördünün flörtü, onunun ailesiyle olduğu; diğerlerinin ya kendi başına, ya da başka biriyle oturduğu saptanmıştır. Sekizinin ailesi tümüyle bağımsız olduklarını belirtmiştir. Bu çocukların büyüdüğü yıllarda eğitim ve dinlenme zamanlarını değerlendirme olanakları daha kısıtlı olmasına karşın, annelerinin, bu olanakları değerlendirmeye önem verdikleri, çocukları için çaba gösterdikleri, hevesle çalıştıkları ve çocuklarının başarısından doyum sağladıkları dikkati çekmiştir. Bu çalışmada çocukluk dönemindeki otistik davranışların ağırlık derecesinin yetişkinlikteki davranışları yordayıcı etkisi çok az bulunurken, toplam zeki bölümü gibi nöropsikolojik ölçümlerin etkisi daha fazla bulunmuştur (Szatmari ve ark. 1989).

Venter ve arkadaşları (1992) ZB 60 ve üstünde olan 58 yüksek işlevli otistik çocuğu okul öncesi ve okula yeni başladıkları dönemde değerlendirmiş ve 8 yılı aşkın bir süre izlemişlerdir. Bu çalışmanın 22 olgusunun 18 yaş üzerinde olduğu bildirilmiştir. İzleme çalışması sırasında, 8 gencin yarı bağımlı yaşadığı, 14 ünün bir iş bulduğu ancak 2 sinin işini kaybettiği saptanmıştır. Bu örneklem grubu akademik olarak okuma ve hesap yapmada 15-20 yıl önceki deneklerden anlamlı olarak çok daha iyi bulunmuştur. Sözel ZB tutarlı olarak, sosyal uyum işlevlerinin en iyi yordayıcısı olarak görülmüştür. 5 yaşından önce konuşma, Peabody Resim Kelime Testi puanı, erken yaştaki yineleyici, kısıtlayıcı davranışların ağırlığı, uyum becerilerinin ve başarı puanlarının erken yordayıcısı olarak belirlenmiştir. Şimdiki uyumun en iyi yordayıcısı olarak ise, öykü yargılayabilme bulunmuştur.

Londra'da yapılan bir izleme çalışmasında, otizmi olan 19 yüksek işlevli genç gelişimsel dil bozukluğu olan grupla karşılaştırılmıştır. Olguların 7 yaşındayken yapılan ilk değerlendirmelerinde ortalama performans ZB ü 93 sözel ZB ü 67 olarak saptanmıştır. Ortalama 23 yaşlarında iken anababalarıyla yapılan Otizm Tanı Görüşmesi ve Otizm Tanı Gözlem Ölçeği'ne (Autism Diag-

nostic Interview-ADI ve Autism Diagnostic Observation Schedule-ADOS) göre kısıtlı ve çocuğu konuşmalarının olduğu %80 inde sohbet başlatma ve sürdürme sorunlarının devam ettiği ve yaklaşık grubun yarısının ekolalik ve stereotipik konuşmalarını sürdürdüğu bulunmuştur. Hemen hemen yarısının otistikler için özel eğitim okullarında, yalnızca üçünün normal okulda eğitim gördüğu, bununla birlikte, altısının kolej ya da üniversiteye devam ettiği saptanmıştır. Yalnızca birinin, laboratuvar teknisyeni olarak bağımsız, üçünün korunaklı ya da gönüllü bir işte çalıştığı ve ikisinin tam gün eğitimde olduğu belirlenmiştir. Otizm görüşme ve gözlem formunda sosyal anormalliklerinin yüksek oranda devam ettiği yalnızca üçünün yakın arkadaşı olduğu işaretlenmiştir. Hiçbirinin evlenmediği, sekizinin anababasıyla oturduğu ve yalnızca üçünün bağımsız yaşadığı saptanmıştır. Birinin uzun süre zeka özürlüler için olan bir hastahane de kaldığı, bir diğersinin 15 yaşındayken çok içe kapanık ve uyuşuk olma sorunlarıyla psikiyatrik tedavi görmek üzere hastanede yattığı ve bu sorunun bir daha tekrarlanmadığı bildirilmiştir. Bir olgu da, depresif bozukluk olasılığıyla ayakta izlenmiştir. Genel olarak iletişim becerileri, arkadaş ilişkileri, bağımsızlık düzeyleri ve davranış güçlükleri derecelendirildiğinde yalnızca üç olgunun iyi geliştiği; ikisinin güçlüklerinin orta derece, ondördünün güçlüklerinin ise ağır derecede devam ettiği bulunmuştur. Bu çalışmada da Venter ve arkadaşları (1992) 'nin çalışmasında olduğu gibi yetişkinlikteki dil ve sosyal işlevlerin en iyi yordayıcısının çocuklukta uygulanan Peabody Resim Kelime Testinden elde ettikleri puanlar olduğu saptanmıştır. Buna karşın çocuklukta uygulanan zeka ölççeklerinden elde ettikleri puanlar ve arkadaşlık ilişkileri, yetişkinlikteki gelişmeyle anlamlı bir ilişki göstermemiştir (Howlin 2000, Howlin ve ark. 2000, Mawhood ve ark. 1999, Mawhood ve ark. 2000).

Aynı merkezde yapılan bir diğers çalışmada (Gode ve ark. 1999) 43 olgu önce 16 yaşında daha sonra 21 yaş ve sonrasında gidiş durumları yönünden değerlendirilmiştir. Bu çalışma da ZB ü 70 ve üzerinde olan deneklerle yapılmıştır. İzleme çalışmasında da en az bir bilişsel test uygu-

lanmıştır. Yapılan değerlendirmede zeka puanları normal sınırlar içinde olmasına karşın, yalnızca %63 ü yazım kuralları, %51 i okuma, %26 sı okuduğunu yargılama yönünden 10 yaş düzeyinin üstünde puan elde etmişlerdir. Bu grupta yer alan olgular yaşantılarının bir döneminde otistik çocuklara eğitim veren okullara gitmişlerdir. Ancak %19 u zamanlarının önemli bir kısmını normal okulda geçirmiştir. Birinin üniversiteye gittiği, ikisinin kolej mezunu olduğu belirlenmiştir. Çalışma düzeyleri incelendiğinde ise yalnızca yedisinin düzenli para kazandığı, ikisinin gönüllü, dörtte birinin korunaklı bir işte çalıştığı bulunmuştur. Üçünün bağımsız, dördünün yarı korunaklı bir birimde, yarısından çoğunun anababasıyla, %26 sının ise çoğunlukla otizmi olan bireyler için sağlanan mekanlarda yaşadığı saptanmıştır. İki olgu uzun süre hastane bakımı almıştır. Biri evlenmiş daha sonra boşanmıştır. Bir olgu yakın bir zamanda evlenmiştir. %42 si birşeyler paylaştığı arkadaşı olduğunu, grubun hemen hemen yarısı ise, hiç arkadaşı olmadığını bildirmiştir. Dört olgudan ikisine kaygı bozukluğu, diğers ikisine de depresyon ve kaygı bozukluğu tanısı konmuştur. Gidiş, sosyal etkileşim, bağımsızlık düzeyi, iş durumu dikkate alınarak derecelendirildiğinde dörtte birinden biraz daha fazlası çok iyi ya da iyi bir gelişim göstermiştir. Bu grubun arkadaşlarının, işlerinin bulunduğu ya da eğitimlerini sürdürdükleri görülmüştür. Hatta evde oturanların bile bağımsız davranabildikleri, mali durumlarının denetimine, giysilerini satın alabilme sorumluluğuna sahip oldukları ya da bağımsız tatil yapabildikleri belirlenmiştir. %37 sinin ailelerine ya da diğers desteklere olan bağımlılıklarını orta derecede sürdürdükleri görülmüştür. Bu grupta yakın arkadaşları olan az sayıda denek bulunmuştur. Geri kalan grubun (%33) ise yaşantılarını çok bağımlı biçimde bakım ünitelerinde sürdürdükleri, ikisinin uzun süre hastanede yattığı saptanmıştır. Bu çalışmada yetişkin işlevlerini değerlendiren ZB puanlarında ve diğers ölçümlerde anlamlı cinsiyet farklılığı bulunmamasına karşın, kadın olguların hiçbiri iyi giden grubun içinde yer almamıştır (ancak kadın denek sayısının çok az olduğu bildirilmiştir). Performans ZB ü puanlarının zaman

içinde oldukça sabit kaldığı (ilk değerlendirilmede 86, izlemede 89), ancak ilk ve sonraki ZB ü değerlendirmeleri arasında korelasyonun yüksek olmadığı bulunmuştur. Ne erken dil gelişimi ne de bilişsel işlevler daha sonraki gidişi yordamıştır. Yetişkinlikte ZB 100 ün üzerinde olanlarla, ZB 70-99 olanlar arasında bir fark bulunmamasının da şaşırtıcı olduğu bildirilmiştir.

Lord ve Venter 1992 yılında, yaklaşık 25 yıl önce yapılan izleme çalışmalarıyla son yıllarda yapılan izleme çalışmalarını karşılaştırdıklarında, giderek eğitim olanaklarındaki olumlu gelişmelerle, topluma karışma ve iş bulma konusunda destekle birlikte otistiklerin akademik ve sosyal yönden daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yüksek işlevli otistikler için, 20 yıl önceye göre, akademik ve bağımsız işlevler kazanmaları konusunda daha iyimser bir tabloya sahip olduğunu bildirmişlerdir.

İzleme çalışmalarını gözden geçiren Howlin (1997)'e göre çocukların ilk yıllarında, sosyal, bilişsel ve dil becerilerini besleyecek olanakların sunulması can alıcı olarak görülmekle birlikte bilişsel ve iletişim becerilerinin olması, başarılı bir gelecek için garanti değildir. Eğer bireyin özel bir alanda müzik ya da matematik hüneri varsa, üstün beceriler gösterdiğinde alışılmamış davranış gösterse bile topluma kaynaşma olasılığı artar.

Yüksek işlevli otizmi olan bireylerle yapılan çalışmalar özetlenirse gruplar homojen olmasına karşın sonuçlar bir hayli farklıdır. Araştırmalarda denek seçimlerinin ve değerlendirme ölçeklerinin farklı olmasının tutarsızlıklara yol açmış olabileceğine değinilmiştir (Howlin, 2000). Ayrıca Lord ve Venter (1992) deneklerin yaşadığı bölgeler arasında da bir hayli farklılıklar olduğunu işaret etmişlerdir. Daha iyi giden grupların oturduğu yerlerde daha fazla destek servislerinin bulunmasının iyive gidişi, diğer etkenlerden daha fazla etkileyeceğine dikkat çekmişlerdir.

Howlin (1997)'e göre otistiklerin çalışma hayatının desteklenmesi, yani korunaklı yaşamaları Kanada ve ABD'de İngiltere'ye göre daha yaygındır. Japonya'da otizmi olan bireyler arasında bağımsız olarak yaşamaya uygun pek azdır. Bu de-

rum kültürel farklılıkla açıklanmıştır.

En önemli gelişmelerden biri olarak kurumda kalma oranı son 20 yılda çarpıcı biçimde çok azalmıştır. 1980 den önce çalışılan vakaların yarısından çoğu uzun süreli hastane bakımında kalırken, 1980 den sonra bu oran %7 civarında bulunmuştur. 1980 den sonraki çalışmalara göre ortalama %12 sinin kendi evi vardır. Bu çok yüksek bir oran olmasa da geçmişle karşılaştırıldığında çok önemli bir gelişmedir. İlişkinin niteliği ayrıntılı olarak çalışılmamakla birlikte bazılarının yakın ilişki kurabildiği, çok azının evlendiği bildirilmiştir (Howlin, 1997).

SONUÇ

Özetle, okul öncesi dönemde, sözel olmayan ZB 70 in üstünde olma ve 6 yaşına kadar dil gelişiminin olması, okul döneminde, yüksek işlevli olarak değerlendirilme olasılığını arttırmaktadır. İzleme çalışmalarında, geleneksel zeka puanları hem iyi yordayıcı, hem de gelecekle ilgili en önemli değişkendir. İlk yaşlardaki ZB, uyum becerilerindeki en güçlü tek yordayıcıdır. ZB 70 in üstünde oldukça, diğer zeka kusuru olmayan bireylere benzer biçimde otistik çocukların normal eğitimden yararlanma ve üniversiteye gitme ve para kazanabileceği bir iş sahibi olma olasılığı artmaktadır. Zeka kusuru olan otistik bireylerin ise, yalnızca zeka özürü olan bireyler gibi onlara benzer bir gelişme gösterdikleri; yalnızca özel eğitim olanaklarından yararlandıkları görülmektedir.

Yüksek işlevli otistik çocuklarda son yıllarda yapılan çalışmalar, iyi gidiş için zeka düzeyinin normal ya da normale yakın olmasının da yeterli olmadığını araya başka değişkenlerin karıştığını düşündürmektedir. Büyük olasılıkla çocukların otizmle ilgili yanı sıra kişilik özellikleri, huy-ları, aile içindeki tutumlar, eğitimde kazandıklarını günlük hayata aktarmadaki başarı ve zamanın planlı programla geçirilmesi olumlu gidişi etkileyen diğer etkenlerdir. Son yıllarda eğitim ve bes zamanlarının değerlendirme olanaklarının artmasıyla, gelişim olumlu yönde etkilendiği görülmektedir. Diğer giden kaçırılmaması gere-

ken bir nokta da erken tanı ve erken yaşta tedavi ve eğitim olanaklarına katılmanın önemidir. Büyük bir olasılıkla erken tanı konan ve yoğun tedavi, eğitim programlarına katılanlar arasında giderek iyiye gitme oranı artacaktır.

KAYNAKLAR

- Akçakın M (1993) Normal eğitim gören otistik çocuklarla özel eğitim gören otistik çocukların karşılaştırıldığı bir izleme çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi* 29: 3-9.
- Bartak L, Rutter M (1976) Differences between mentally retarded and normally intelligent autistic children. *J Aut and Childhood Schizophrenia* 6: 109-120.
- Bender L (1973) The life course of children with Schizophrenia. *Am J Psychiatry* 130: 783-786.
- Brown JL (1963) Follow-up of children with atypical development (infantile psychosis). *Amer J Orthopsychiatry* 33: 855-861.
- Chung SY, Luk SL, Lee PWH (1990) A follow up study of infantile autism in Hong Kong. *J Autism Dev Disord* 20: 221-232.
- Creak M (1963) Childhood psychosis: A review of 100 cases. *Br J Psychiatry* 109: 84-89.
- De Mayer MK, Barton S, De Mayer WE, ve ark (1973) Prognosis in autism: A follow-up study. *J Aut and Childhood Schizophrenia* 3: 199-246.
- Eisenberg L (1956) The autistic child in adolescence. *Amer J Psychiatry* 112: 607-612.
- Eisenberg L, Kanner L (1956) Early infantile autism 1945-55. *Amer J Orthopsychiatry* 26: 556-566.
- Freeman BJ, Ritvo ER (1982) The Syndrome of autism: A critical review of diagnostic systems, follow-up studies and the theoretical background of the behavioral observation scale. *Autism and severe Psychopathology*, cilt 2 içinde. JJ Stefen, P Karoly (ed), Lexington, Lexington Books, s: 19-28.
- Gajzago C, Prior M (1974) Two cases of "recovery" in Kanner's syndrome. *Arch Gen psychiatry* 31: 264-268.
- Gillberg C, Schaumann H (1981) Infantile autism and puberty *J Autism Dev Disord*. 11: 365-372.
- Gillberg C, Steffenburg S (1987) Outcome and prognostic factors in infantile autism and similar conditions: A population-based study of 46 cases followed through puberty. *J Autism Dev Disord*. 17: 273-287.
- Goode S, Howlin P, Rutter M (1999) A Cognitive and Behavioural Study of Outcome in Young Adults with Autism. Yayına hazırlanıyor.
- Havelkova M (1968) Follow-up study of 72 children diagnosed as psychotic in preschool age. *Amer J Orthopsychiatry* 38: 846-857.
- Howlin P (1997) *Autism Preparing for Adulthood*. Routledge, London.
- Howlin P (1998) *Therapy and prognosis in autism*. 14 th International Congress of the International Association for Child and Adolescent Psychiatry and Allied Professions Abstracts. Stockholm, Sweden.
- Howlin P (2000) Outcome in adult life for more able individuals with autism or Asperger syndrome. *Autism* 4: 63-83.
- Howlin P, Mawhood L, Rutter M (2000) Autism and developmental receptive language disorder - a follow up comparison in early adult life II: Social, behavioural and psychiatric outcomes. *J Child Psychol Psychiat* 41: 561-578.
- Kanner L (1971) Follow-up study of eleven autistic children originally reported in 1943. *J Aut and Childhood Schizophrenia* 1: 119-145.
- Kanner L, Rodrigez A, Ashenden B (1972) How far can autistic children go in matters of social adaptation. *J Aut and Childhood Schizophrenia* 2: 9-33.
- Kobayashi R, Murata T (1998) Behavioral characteristics of 187 young adults with autism. *Psychiatry and Clinical Neurosciences* 52: 383-390.
- Kobayashi R, Murata T, Yoshinaga K (1992) A follow-up study of 201 children with autism in Kyushu and Yamaguchi areas Japan. *J Autism Dev Disord* 22: 395-411.
- Lord C, Venter A (1992) Outcome and follow-up studies of high-functioning autistic individuals. *High-functioning Individuals With Autism* içinde, E Schopler, GB Mesibov (ed), New York, Plenum Press, s: 187-198.
- Lotter V (1974 a) Factors related to outcome in autistic children. *J Aut and Childhood Schizophrenia* 4: 263-277.
- Lotter V (1974b) Social adjustment and placement of autistic children in Middlesex: A follow-up study. *J Aut and Childhood Schizophrenia* 4: 11-32.
- Lovaas OI (1987) Behavioral treatment and normal educational and intellectual functioning in young autistic children. *J Consult Clin Psychol* 55: 3-9.
- Lovaas OI, Smith T (1988) Intensive behavioral treatment for young autistic children. *Advances in Clinical Child Psychology* 11: 285-324.
- Mawhood L, Howlin P (1999) The outcome of a supported employment scheme for high-functioning adults with autism or Asperger Syndrome. *Autism* 3: 229-254.
- Mawhood L, Howlin P, Rutter M (2000) Autism and developmental receptive language disorder - a follow up comparison in early adult life I: Cognitive and language outcomes. *J Child Psychol Psychiat* 41: 547-559.
- Nordin, V, Gillberg C (1998) The long-term course of autistic disorders: update on follow-up studies. *Acta Psychiatr Scand* 97: 99-108.

- Perry R, Cohen I, DeCarlo R (1995) Case study: Deterioration, autism and recovery in two siblings. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 34: 232-237.
- Rees SC, Taylor A (1975). Prognostic antecedents and outcome in a follow-up study of children with a diagnosis of childhood psychosis. *J Aut and Childhood Schizophrenia* 4: 309-322.
- Rumsey JM, Rapoport JI, Scery WR (1985). Autistic children as adults: Psychiatric social and behavioral outcomes. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 24: 465-473.
- Rutter M, Greenfeld D, Lockyer L (1967) A five to fifteen year follow-up study of infantile psychosis. II. Social and behavioral outcome. *Br J Psychiatry* 113: 1183-1199.
- Rutter M, Lockyer L (1967) A five to fifteen year follow-up study of infantile psychoses. I. Description of the sample. *Br J Psychiatry* 113: 1169-1182.
- Schopler E, Short A, Mesibov G (1989) Relation of behavioral treatment to "Normal Functioning" Comment on Lovaas. *J Consult Clin Psychol* 57: 162-4.
- Szatmari P, Bartolucci G, Brenner R ve ark (1989) A follow-up study of high-functioning autistic children. *J Autism Dev Disord* 19: 213-226.
- Trevarthen C, Aitken K, Papouli D, Robarts J (1998) *Children with Autism*. Jessica Kingsley Publishers, London. s.152.
- Venter A., Lord C, Schopler E (1992) A follow-up study of high-functioning autistic children. *J Child Psychol Psychiatry* 33: 489-507.

ÇOCUK VE GENÇLİK RUH SAĞLIĞI DERGİSİ

ÖDÜLÜ

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi Yayın Kurulu, ülkemizde çocuk ve ergen ruh sağlığı alanında yapılan çalışmalarını desteklemek, özellikle genç meslekdaşları nitelikli yayın yapma konusunda yüreklendirmek amacıyla, 1995 yılından başlayarak, her yıl o yılı kapsayan yazılar arasından bir yazıya ödül verilmesini kararlaştırmıştır. Ödül için seçilecek yazılar, araştırma yazıları, özgün olgu sunumları ya da kapsamlı ve özgün görüşlere yer veren gözden geçirme yazıları arasından belirlenecektir. Ödül alan yazı, her yıl, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Kongresinde duyurulacaktır.

SECİCİ KURUL :

Prof. Dr. Cahide Aydın

Prof. Dr. Saynur Canat

Doç. Dr. Füsün Çuhadaroğlu

Prof. Dr. Bahar Gökler

Psk. Prof. Dr. Ferhunde Öktem

Psk. Prof. Dr. Ayşe Yalın